

Leto XXIX.

Številka 9.

SLOVENSKI PRAVNIK.

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani.

Odgovorni urednik:

DR. DANILO MAJARON.

V LJUBLJANI.

Natisnila „Narodna Tiskarna“.

1913.

VSEBINA.

1. <i>Dr. Fran Goršič</i> : Nemški pokret za „prosto“ pravo . . .	257
2. Iz pravosodne prakse. A. Civilno pravo.	
<i>a)</i> Vmesni predlog na ugotovitev pravnega razmerja je dopusten in potreben tudi takrat, kadar pravdni nasprotnik prizna pravno razmerje. (§§ 395, 236 odst. 1., 411 civ. pr. r.)	276
<i>b)</i> Obresti in provizije, če tudi pogojene in vknjižene s kavcijsko hipoteko, se smejo v razdelilnem postopanju odkazati le v okviru kavcijske hipoteke (§ 14 zemlj. knjižnega zakona). V razdelilnem postopanju ne veljajo določbe §§ 74 in 78 i. r.	278
<i>c)</i> Določbe § 49 št. 6 sod. opr. je uporabljati tudi pri zahtevah iz molčečih službenih ali mezdnih pogodb in proti pravnemu nasledniku delodajalčevemu . . .	281
3. Izpred upravnega sodišča.	
Na podlagi § 21 cestnega zakona za Kranjsko je za izredno porabo občinskih cest plačati po razmerju porabe izredni prispevek za njih vzdrževanje	282
4. Književna poročila	286
5. Razne vesti	286

Slovenski Pravniki.

Leto XXIX.

V Ljubljani, 15. septembra 1913.

Št. 9.

Nemški pokret za „prosto“ pravo.

Poroča dr. Fran Goršič.

I.

Nasprotniki nazivajo novi prostopravni pokret na Nemškem za »prostopravaštvo«; njegove zastopnike imenujejo »prostopravaše« (Freirechtleri, Freirechtler).¹⁾ Zastopniki te struje se ne branijo, po načinu Geozov s časom sprejeti to ime za časten pridevek, za sedaj pa sami imenujejo svoj pokret le »strujo za prosto pravo« (Freirechtsschule), izraz, ki je za moderno kazensko pravoznanost že udomačen.

Novi boj, še čisto mlad, je še bolj osupnil vsakega, ker so baš na Nemškem dobili nov občni državljanski zakonik, ki je v državi ustvaril pravno enotnost, hkrati pa ponudil mnogo modernih pravnih določb. Pa jedva je bil zakon uzakonjen, že je buknil z vso silo boj za prosto pravo.

Da segajo korenine nove struje nazaj do Iheringa²⁾, se sme trditi le teoretično. Malokod opažamo, da se prostopravniki zatečejo k njemu, pa še tistikrat ne brez zlobnosti, saj jim velja Ihering (Duh rimskega prava) za tisti vrh, kamor odvajajo svoje strele Pravcata predboritelja sta pač le, dospevša po različnih potih do istih nazorov, profesorja Ehrlich v Črnovcah (Vrzeli v pravu, 1888.), ki ga prostopravniki imajo po pravici kar za svojega, in Francoz Gén y (Méthode d' interpretation et sources en droit privé positif, 1899.).

Toda boj se je začel stoprav, ko je freiburški docent Herrmann U. Kantorowicz, skrit za imenom Gnaeus Flavius, leta 1906.,

¹⁾ V „Vedi“ 1913, 3. št., stran 296 sl., objavlja A. O. pod zaglavjem „Pravniški modernizem“ oceno E. Fuchsove knjige „Pravniški prosvetni boj“, govoreč o svobodopravni struji. Ta naziv se ne prilega. Ne svobodopravnik, marveč prostopravnik. Primerjaj, kar pravi prof. R. Perušek ibidem, str. 222, o nazivu „svobodomislec (svobodni mislec)“ za Freidenker.

²⁾ Dr. Robert Pattai, Boj za pravno znanost, 1913, pravi, da se je Ihering v svoji drugi dobi odvrnil od zgodovinske struje (Scherz und Ernst in der Jurisprudenz), označujoč svrhu za stvarnika prava.

izdal svoj »Boj za pravno znanost«. Ta spis in mimo drugih manj pomembnih objavljen še leta 1911. izdani spis »Pravna znanost in sociologija«, objavljen prvotno v razpravah I. nemškega zborovanja sociologov str. 275 sl., sta po pravici provzročila, da ga splošno priznavajo za očeta nove struje: Kakor je rimski edil Gnej Flavij odpravil tajnost do tistihmal le pravnikom znanih dni »dies fasti«, ob katerih zgol se je pravo razpravljalo, tako je dosedanjim okorelim pravoznancem na prkos Kantorowicz upostavil načelo prostega pravosodstva in prostega pravosledstva.

Za Kantorowiczem koraka cela vojska. Med njimi je že gori omenjeni Evgen Ehrlich, ki je v pravem pomenu prostopraven pravni učitelj (glej 31. nemško zborovanje pravnikov: »Kaj moremo storiti, da pri učenju bolj pospešujemo razumevanje pravnikov glede psihologičnih, gospodarskih in sociologičnih vprašanj?«). Vse kaže, da bodo na nemških trgovinskih visokih šolah učeči praktiki premostili pravniški prepad med staro vedo in med novimi nazori. Dokaz za to sta dr. Maks Rumpf (Kazenski sodnik, 1912.) in dr. Julij Flechtheim (Kartelno pravo, 1912.). V vrstah prostopravnikov gredo vseučiliški profesorji. Tibinski profesor Filip Heck in štrasburški pravni učitelj Erih Jung sicer odklanjata še naziv »prostopravna struja«, toda oba priznavata, da smatrata novi pokret za rodovitni in nadpolni. Erih Jung zlasti uspešno pobija zgodovinsko strujo (Problem naravnega prava, 1912.). Posebno so še rektoratski govori dokaz, kako intenzivno se na Nemškem bavijo z novim gibanjem. Eden prvih prostopravnikov je jenavski profesor Erih Danz (Pravo sodnikov, 1912, in Uvod v pravosodstvo, 1912.). Potem spada tusem berolinski profesor Konrad Hellwig (Zistem nemškega civilnopravnega prava, 1912.). Najtemperamentnejši zastopnik je Ernest Fuchs, odvetnik pri višjem deželnem sodišču v Karlsruhe. (Pravo in resnica v naši dandanašnji justici, 1908, Občna škodljivost konstruktivne jurisprudence, potem Pisno sodstvo in izbrani sodniki (Schreibjustiz und Richter-königtum), 1907, in zlasti Pravniški kulturni boj, 1912.).

Prostopravniki so si prisvojili tudi Adickesovo misel, da se morajo ustvariti elitni sodniki (Adickes, Nova ureditev ustave sodišč, D. R. Z., 1912.).

Iz tega pregleda naj sledi, da prostopravni boj bije visoke valove.

II.

»Sociologična pravna znanost« je pravi naziv, ki ga prostopravniki zahtevajo za sebe. Že v označbi sami tiči skrivnost, da išči jedra v razvoju sociologije, ki se o nji nikdar ni moglo poprej misliti, da bo dospela do takega viška. Vsepovsod trkajo na vrata socialne zadače, in nemogoče je, da bi kakor pred stoletji nevppliven ostal moderni pridobitni život, ko se moderni svet tako neznansko razvija. Zato Ehrlichov izrek, da dosedanja dogmatična pravna znanost ni nič več nič manj, nego zgolj publikacija zakonov. Trgovci, industrialci, obrtniki, kmetje se pritožujejo, da pravniki prav nič ne poznajo njihovih razmer, čeprav sodijo in čeprav morajo soditi o njih. Prostopravniki pa tukaj pridevajo vprašaj, češ, od kod pa naj jih poznajo?

Izhodišče prostopravnega pokreta je torej trditev, brez škode recimo tudi: dejstvo, da pravniki življenja ne poznajo. Ne poznanje života (Weltfremdheit)¹⁾ je koren zla. Navskrižne slučaje, pravne bolezni, more prav presoditi le tisti, kdor dobro pozna, kakšen je zdrav prometni život. Ernst Fuchs trdi, da dosedanja dogmatična veda, imenujejo jo klasično teorijo, raditega ne more zadostiti, ker se zadrži do prave pravne znanosti kakor znanost o knjigovodstvu napram trgovinski znanosti ali pa, kakor srednješolsko jezikoslovje napram pravi vzgojeslovni umetnosti.

Uzakonjeno pravo je polno vrzeli in drugačno biti ne more. Treba pa je znanosti, ki te vrzeli popolnjuje, išoč novih oblik. Tole nezapisano pravo, zato še prosto²⁾, ker ga ne izkoriščajo, se mora zasledovati. To je naloga nove znanosti.

Dosedanja filologično-dialektična pravna struja po mnenju prostopravnikov tej nalogi ni kos. Prostopravniki raditega in mogoče iz osvete za zaničljivi naziv »prostopravaši« (?) stari struji ne pripuščajo naslova »pravoznanost«, ampak imajo jo za »jurisprudenco«, da jo tako ločijo od »novoustvarjajoče pravne znanosti, ki se oslanja na dušno, gospodarsko in prometno znanost«. Že v nazivu jo zapečatijo kot tujo in odtujeno strujo, kot pravcat anahronizem.

1) »Odtujenost od sveta«? Tako je prevedel poročevalec A. O. v »Vedi« glej gori cit. oceno.

2) Glej tudi Kantorowicz, Contra-legem bajka, D. R. Z. 11. Ne gre za »osvoboditev« sodnikov iz »verig zakona«, marveč za uporabo »prostega« prava. Primeri uvodno pripombo.

Po Kantorowiczu mora sodnik z ustvarjajočo silo »prsto« iskati in prsto poiskati popolnjuočih norm; pri tem ga naj vodi njegova znanstvena prepričanost, hkrati naj zmirom in povsod vpoštevava potrebe sedanjega časa, občnih ljudskih nazorov, interesnega položaja posameznih slučajev in njihovih tipičnih socioloških struktur. Potem naj novo normo včleni v zistem tistih svrh, ki jih pozitivno pravo zasleduje. Fuchs pravi, da je s tem povedano, č e m u bodi prostost, hkrati pa da je s tem odkrito, da je prsto pravosledstvo istovetno kot sociološka pravna struja. Toda neopravičen je očitek, da se novostrujariji potegujejo za pravico, hoditi nova pota z o p e r zakone. Kantorowicz jim je odgovoril (glej zgoraj!). Ne zahtevajo izproščenja izpod v zakonjenega prava, marveč in edinole, da postanejo prosti dosedanjih metod (glej zdolaj!). Znanstvena zgodovina — pravi Fuchs — kaže vedno, kako težko je od zdavnaj bilo pismoukom, otrebiti se šablon. Ako je Ihering norce bril iz jurisprudence, ni praktično hasnilo to čisto nič, zakaj sam je zabredel še globlje v tisto čudno »višjo jurisprudence« naravoslovne metode. Pravno raziskovanje je bilo doslej mešanica pojmovne matematike in filologične učenosti.

Toda kaj je treba posegati nazaj v davno davnino, v obledelo rimsko pravo. Oglej stranko, dokazno osebo, v sporu zapopadeno socialno razmerje, pa s pravnimi očmi, z vidika večnosti, potem se boš inspiriral liki pravi znanstvenik, liki naravoslovec; opazoval boš metodično in raziskoval boš svet, ki je okoli tebe. Prav ima Heck, če govori o »osnovnotvornem presnavljanju metode nemškega pravoznanstva«. Torej p r e o b r a t v m e t o d i. Pa ne le v metodi preobrat, ampak popoln p r e o b r a t v e s o l j n e g a p r a v n i š k e g a s v e t o v n e g a n a z i r a n j a. Pronikne naj zavest, da se mora gola znanost zakonov in besed izpremeniti v stvarno in vrednostno znanost, v m o d e r n o o p a z o v a l n o p r a v n o v e d o. To je potrebno, čeprav je gotovo res, da je nemško pravosodstvo na visoki stopnji; je voljno, je temeljito, je nepristransko, je vestno; toda treba je, da se oprosti pravniške sholastike.

Radi svojega brezobzirnega sloga po krivici malo uvaževan (pa le pri nas, ne na Nemškem!), je Ernst Fuchs, seveda s pomočjo predhodne prostoppravne literature, zbral teorijo nove struje (Pravniški prosvetni boj, 1912.). Slovom njegovih izvajanj mora sodnik v vsakem sporu iskati sodbo, ki mora ustreči vsem enakovrstnim pri-

merom kot tisto pravilo, ki je najbolj pravično, prikladno, razumljivo, praktično. Do take dobre sodbe vodi trojna pot. Prva pot gre skozi tvorbe pojmov, druga pot drži tam, kjer je do veljave pripuščeno pravno čustvo, tretja pot pa vodi skozi večje opazovanje življenja in prometnih potreb. Vsi ti viri se pri treh načinih bolj ali manj družijo. Zakaj brez pojmov, niti brez pravnega čustva, niti brez opazbe dejanskih življenskih razmer se ne izreče nobena sodba. Toda vpraša se, katera teh moči je pretežna. Ako prevladuje ali prva ali druga ali tretja moč, govorimo o pojmovni jurisprudenci ali o čustveni jurisprudenci ali pa o sociologični pravoznanosti.

Predvprašanje vseh treh metod je, kako se v njih obrazuje pravna sigurnost, ki je do gotovih mej s pravno pravilnostjo enako vredna dobrina. Pravo izhodišče za perečo reformacijo prava je vprašanje pravne sigurnosti v zmyslu predvidnosti, kako bo odločba izpadla. Pri sedaj obstoječih načinih pravosledstva ni izza recepcije rimskega prava nič bolj negotovo, nego izid pravnega spora. Le kadar je pravno vprašanje kar enoumno, se ve, kako bo kocka padla, inace ni večje igre na srečo od pravde. Znanost mora to splošno priznано istino preiskovati in nevpogljivo iskati resnice, nikdar pa ne sme hibe prikrivati. Nove kodifikacije odstranijo marsikak prepír, toda vsaka nova kodifikacija rodi i novih prepornih vprašanj. Pojmovna jurisprudenca ni nikoli poprej gnala tako v klasje, kakor izza objave novega državlanskega zakonika. Je pač tako, da noben komentar, niti nobena zbirka odločb nista kos življenju, ki se brez prestanka razvija in neovrženo ustvarja nove konstelacije. Nova preporna vprašanja se dajo s pomočjo izvajanja pojmov prav dobro rešiti najmanj na dve plati. Kakor pri vremenskih prorakih. Prva prognoza je popolnoma nedoločen orakel, druga prognoza je določna, pa — napačna. Do neke stopnje je te nesigurnosti kriva stvar po sami naravi, a le do tja, do kamor se razmere hitreje razvijajo, nego se pravno presojanje izpreminja. Pravna sigurnost hodi vštric s pravno pravilnostjo.

III.

Pojmovna jurisprudenca je na najnižji stopnji. Ona vpošteva le formalno logiko, in njen najgloblji vir je zgodovinsko-starinski romanizem, ki je med sodnika in med svet vrnil neki čisto

drug svet. Njena očala so narejena iz pojmov. Rimljani so svoj svet ravnali prostopravno. Toda romanizem je nekaj drugačen: blodnja je nekaterih civilističnih vseučiliških učiteljev, izmed teh pa le poedinci spoznavajo, kam je človeški duh zabredel. So učitelji, ki zastopajo neznansko tezo, da zakoni niso namenjeni ljudstvu, ampak justičnim organom. Vse je še v tej temi, le poedina dela štrlijo iz nje: moderni jenavski prostopravniki Danz, Hedemann, Henrik Lehmann. Formalistična metoda, ta algebra pojmov, je prikovana na besedilo zakonov, in kaj jo briga, je-li izcimek pravičen. Če n. pr. Windscheid meni, da mora celo nekakšno veselje biti, ako se izvrši nepravilna sodba, češ, veličanstvo prava se obnaša v tej obliki celo v nepravilnosti, potem je to pravni rop, rabulistika, in kaj so se čudili nemški odvetniki, ko so nekatera zastopstva trgovine, obrti in kmetijstva kar lakomično govorila o splošno znanem nepoznanju življenja pri juristih, t. j. pri sodnikih in odvetnikih. Odvetniki so po svojem poklicu sicer nekaj bolj večji življenja, a zmotili so se, misleč, da se jim ne bo ali vsaj v splošnem ne bo očital ta očitek. Tudi oni so vkovani in vživljeni v pravno znanost, ki sta jej jedro le beseda in pojem. Če bi bila pravoznanost v pravem bistvu formalna veda, potem bi bila pravica le edina in kaj lahko bi se dala dognati. A potem ne bi bilo treba, da so tri inštanice, niti da je toliko odvetnikov, marveč zadosti bi bili pravni posredovalni uradi, liki potovalni biroji. Takale formalistična metoda ne obavi tistih številnih nezadanih vrzeli v zakonih, v zakonih zapisanih in v zakonih iz navad, a vzlic temu vlada ta struja ne samo s tem, da izvaja formalne propise, ampak ona otrovuje kot formalnogična metoda vse vesoljno pravo. Razlikuje več pojmov tudi tam, kjer je stvarno le en sam pojem (distinkcijska jurisprudenca). Na primer, pogodi, da je sicer nezarubljiva preživninska renta, vplačana pri odvetniku, zarubljiva kot zahtevek, ki gre iz naslova mandata, postopek, s katerim na Angleškem ne bi bilo nič, ker učenega pravnega prava nimajo. Na stotine takih, na videz bistroumnih distinkcij in pasti konstruirajo, da love vanje tiste, ki zanje ne vedo. Pri tem se poslužujejo, pri delujočih sodiščih bolj nego pri državnem (vrhovnem) sodišču, prav takšnih »šlagerjev«, kakršnih so v navadi pri političnih strankarskih programih, da, še bolj, kajti ne ravnajo tako samo s propisi zapisanega prava, marveč isto počenjajo s celo kopo fraz in drobtin, tako, da so kar zagrnjeni s stalnimi »šlagerji«

in frazami. Vrhtega tiče do glave v prejudični jurisprudenci, krčevito se držeč odločb državnega sodišča, pri tem pa čisto grešeč, da tam operirajo z analogijo in z zaključki sličnosti, kjer jih mora vrhovna inštanca vedno podučiti, da je bil umesten obratni zaključek. In tako prošinja ta struja i kazensko pravo, kjer spravlja ljudi v ječo, ki niso zakrivili nič nečastnega, n. pr. radi izsiljevanja, ako je najemnik »grozil«, da pojde iz stanovanja, če se mu stanarina ne zniža, ali ako so delavci naznanili, da ustavijo delo, če se jim mezda ne zviša itd. Zelo imenitno je, če se loči, je-li imela oseba le nalog, da se dogovarja, ali tudi pooblastilo, da sklene pogodbo itd. K tem več manj pretkanim, a mehaničnim načinom pride še tista vrsta pravnikov, ki vo h u n i j o z a m o t i v i, katere iztikajo iz izrekov v preddelih, in dobro došli so, čeprav čestokrat, neštetokrat doživljamo, da so baš materijalije zakonov nejasne ali celo v napačnih nazorih. Če takšnih jezikovnozgodovinskih sodb niti sodniki niso zmožni, kako naj jih umeje ljudstvo, posebno v kazenskem pravu, saj ni hujšega očitka za zakonodajalca, nego je ta očitek, da bi moralo ljudstvo (sodnik), da dožene zmisel zakona, učiti se filologičnih študij in izrednih dialektičnih konstrukcij s pojmi. Uzor zakona je, da ga ume najpriprostejši državljan, ki ima navadno zdravo človeško pamet. Če se ta uzor ne da zmerom doseči, je pa velika gonilna sila v tem, da stremimo za njim. Ta sila odseva iz vrhovnih odločb tamkaj, koder stoji par jedrnatih besed modrega životnega izkustva, ne pa filologično modrovanje in lovljenje za pojmi. Probalistična metoda formalistične jurisprudencje nasprotno ulovi, koder le more, kako pokrito mesto v književnosti ali v kakem komentarju, in s tem popisanim papirjem si takoj poteši vest, da se le more nanj opreti. Le v pravoznanosti še ne vedo, drugod vedo že povsod, da vse definicije, vsi sillogizmi, vsa aristoteljska logika pomenijo zgolj prazna besedičenja in banalne samoumljivosti.

Treba je strogo ločevati tri vrste »konstrukcij«. Mnogo je bilo že nespornostno, ker se v boju za prosto pravo na to ni pazilo. Konstruirati, kakor v zdravilstvu diagnosticirati, se sme; do gotovih mej se ne da nič prigovarjati takim pravniškimi diagnozam, t. j. določevanju, pod katere pravne določbe spada dejanski stan. Nič ni hudo, ako se ta izraz rabi tudi še v drugem pomenu, v tem, če zbirajo pojme in strokovne izraze že uzakonjenega prava, da bi pravo boljše obvladali. Toda boj gre zoper konstrukcije v tretjem pomenu,

ker s sredstvi formalne logike načela vpostavljajo, ki jih v vzakojnem pravu ni. Stampe (Pokret za prosto pravo 1911) imenuje prvo vrsto konstrukcijo dejanskega stanu, drugo vrsto konstrukcijo pravnih določb, tretjo vrsto konstrukcijo principijev. Samo tretjo vrsto je treba uničiti. Vse po tej metodi izrečene sodbe so objektivni prekršljaji sodniške prisege.

Čustvena jurisprudenca ali kriptosociologija, ki stoji na višji stopnji od prejšnje, smatra, toda na zunaj prikriva, da je za ključek odločilen. Zaključka ne išče s formalno logiko, ker jej pravo spoznavanje in sojenje ne obstoja v poigravanju s pojmi, marveč izvira jej iz finega nagona, instinkta, ki loči skrite razločke in ki čuti skrite sličnosti. Kjer se išče pravica, se imenuje ta instinkt čut pravičnosti ali pravno čustvo. Pravi pravnik je tisti, ki ima ta pravni posluš, zakaj on čuti, kdaj naj zaključi slično, kdaj naj — radi posebnih okoliščin — zaključi obratno, kdaj ni niti to niti ono na mestu, marveč da gre za to, da se popolni vrzel. Pravočustveno sodstvo se je oprostilo izpod besedo — in pojmovladja, a — nič več. Prežeto pravilnosti pravnega svojega čustva najde vselej logičen slog za svoje skrivaj iztaknjene »pravične« preseke. Prava stvarna logika je pri tej metodi vselej pri močnejših bataljonih, pri pravi pravici, to se pravi tam, kjer je zaključek bolj pravičen, bolj praktičen, toda razlogi »za« in »proti« so liki starogrški orakel. Zakaj čustveno sodstvo skriva zaresne razloge svoje odločbe, in misli, da je prava znanost le tisto, kar je odeto v obleko pojmovne jurisprudence. Je pač kriptosociologija brez objektivnega nadzorstva in s tistim zloglasnim inverzijskim postopanjem, ki v zakon stoprav včara tisto, kar hoče iz zakona črpati. Nateza in krči ter obavi ta posel s svojo vestjo, s pravnim čustvom. Načinov tega sojenja je več. Je p r i p r o s t i naivni način, ki proseva iz njega, da je bil pravični zaključek najprej, potem šele konstrukcija. Najti je le pot do cilja. Pot se vselej najde. Drugi način je s k r i v n i, d i s i m u l i r a j o č i način. Ta skriva, da je iskal pravičnega zaključka in izdaja se na ven za formalistično metodo, toda skozi špranje opaziš, da je konstrukcija le na videz. Spoznaš ga takoj, kadar konstruira ali si izmisli po tihem (molčé) sklenjeno pogodbo, pri kateri umeletno podtakne možganom strank tisto, kar on (sodnik) za pravico vzame. Tretji način je p o d p i r a j o č i (a d m i n i k u l i r a j o č i) način, pri katerem gre vse po formalistični metodi, le čisto na koncu

določbe čitaš, da je zaključek vrhu tega tudi pravičen in ustrezen in da odgovarja človeški zdravi pameti. Četrtič je še r a c i j o n a l i s t i č n a vrsta, ki prične s sociologičnimi nagibi, potlej pa pravi, da vse to ne bi nič izdalo, ako bi zakon drugačno določilo imel, ali smatrati se mora, da v dvomu zakon ni nameraval izreči nekaj, kar bi bilo škodljivo in nespametno. Potem sledi razlaga motivov in besedila. — Skratka, nikoli nismo na jasnem, kaj se pravzaprav godi v notranjščini kriptosociologa, le to vemo, da pripadniki te struje niso več suhi paragrafi in goli pojmi, ampak da stremijo po pravičnosti in tehtajo. A pravega ne zadenejo zmirom, često jih pravno čustvo zamori. Objektivno imamo potem pred sabo zgolj — subjektivno samodršstvo. In le odkrito, javno tehtanje pomaga iz te blodnje kvišku. Tehtnica je samo prispodoba, v živo pa zadene le kontrola strokovne debate, metoda, ki jej je ime sociologična pravna znanost.

IV.

Na najvišji stopinji je moderna smotrena veda, s o c i o l o g i č n a p r a v n a z n a n o s t. Dajmo besedo Fuchs.

Spisano pravo ima v mislih vselej le normalne slučaje in nikoli ne izčrpi življenja, ki se vsak hip presnavlja. Ta je brez mnogoštevilnih vrzeli, tak poedini paragraf naletiš redkokdaj v zakonikih ali pa v izgotovljenem pravu iz navad. To drugače ne more biti, ker se pravo kot funkcija življenja z življenjem razvija in z življenjem mineva. Ta svetovni nazor je izvor za sociologično pravoznanost. Koder pravno vprašanje ni kar enostavno in enoumno, mora se najti in ustvariti tisti pravni stavek, ki ni še izgovorjen v nobenem danem pravu. Zasedovati in zaslediti se mora tisto pravo, ki je še »prosto«. — Pandektologi in kriptosociologi trdijo, da je sociologična prostopravna struja dekadenca, češ, da je pravna veda v razsulu. Pojmovni jurisprudenti lepijo vrzeli z logičnimi izpeljavanji pojmov, kakor da bi bil zakonodajnik na vse to že iz početka mislil. Za nje (n. pr. Brinz) vrzeli v zakonih sploh ni, ali pa, če resnično drugače ne gre, za izjemo zastavijo to vprašanje, kaj bi bil zakonodajnik slovom priličnih izrekov itd. storil, če bi bil na to mislil. Čustvena jurisprudenca je pa umetnost, kako se spravi v obliko pojmovne jurisprudence tisto neznanstveno pravno čustvo, s katerim se naj vrzeli mašé. — Sociologični pravni znanosti je naloga, vrzeli izpopolnjevati potom metodičnega in veččega proučevanja človeške duše in prometnih potreb,

in iz opazb iskati zakonov, po katerih se najdeta resnica in pravica, po večini nerazdružni druginji. Učiti se moramo življenja in prometa, in le tisti bo zasledil pravico, ki sredi prometa živeč z ljudmi trpi in se na njihovi strani bori. Pravnikov laboratorij tvorita gospodarski život in pravna praksa. Praksa mora voditi, ne teorija. Poglavitni predmet pravne znanosti je, da se najprej pravilno zasledi resnica, in potem, da se pravilno ocenijo interesi in da se vdobi pravilna sodba, glede vrednote. Prva polovica, znanost o proučevanju resnice, je osnovni in važnejši del. Toda baš v tistem oddelku te vede, ki se imenuje pravniško dušeslovstvo, jedva da opažamo mali napredek. Zaslisevanje in ocena prič, s tem smo še na slabem; vrši se mehanično, obrtno, brez spoznanja elementarnih dušeslovskih načel. Ne zavedajo se še tega, da so priče v rokah zasliševalca kakor vosek. Ne ločijo, ali se mora zaslišati možki, ženska ali otrok. Ne ločijo, kdo je inteligen ten opazovalec, kdo stupiden bebec. Umetnost svedoškega zasliševanja še ni pripoznana, pa je najtežji in najbolj zanimivi del sodstva, ker je treba za ta posel največ zmožnosti, srca, bistrournosti in življenskega izkustva. Še vedno prečesto zaslišujejo svedoke drugi sodniki, nego tisti, ki izrekajo sodbo. Najmanj ena četr tina pravn (Fuchs dokazuje to s statističnimi podatki) bi se drugače iztekla, če bi le količkaj gojili svedoško dušeslovstvo. Malokdaj se čita kaj o tem, pa vendar bi bilo pravilno, da bi ta stvar zavzemala vsaj pol prostora v vseh pravniških slovstvih. Potem pa tudi še ne pripoznavajo, da je pri zaslišanju strank neposredno zasliševanje osebe najbolj dragoceno sredstvo za zasledbo resnice in pravice. V spisih je stranka n. pr. tvorničar, v resnici pa je le mali obrtnik; za prebrisanega pravdarja označeni tožnik je v resnici priprost zabitež itd. Zopet se da trditi, da bi še ena četr tina pravn drugačen završetek imela, če bi se stranke osebno in zares kontradiktorično zasliševale. Pri tem je treba pomisliti, da se instinktivno vodeče pravno čustvo rodi iz kroga dejanstev, da je treba dejanstva globlje proučiti ne le radi dokazne naloge, ampak tudi radi pravnega vprašanja. Fuchs pravi, da je poglavitna stvar, poznati življenje, in se sklicuje na Danza, ki tudi proglaš a, da poznanje življenja »sliši zraven« k pravni znanosti.

Sociologična pravna znanost zaključ i očitno vse posledice dejstva, da zakon in pravo iz navad ne tvorita v s e g a prava. To je

napram pojmovnim pravnikom velikanski napredek. O le-teh je Bacon že v srednjem veku rekel: *jurisconsulti tamquam e vinculis ratiocinantur*. Pojmovni jurisprudentje mislijo, da smejo postopati s pojmi in z abstrakcijami tako, kakor z občutenimi zaresnimi naravnimi prikaznimi. Sociologični pravnik vidi posebnosti vsakterega slučaja tisočkrat bolj očitane. On ve, da ni samo ena edina kupna pogodba, marveč da je klobukov toliko, kolikor je glav. Veleindustrialčev kup od proizvajatelja ima čisto drugačno gospodarsko in socialno funkcijo, nego kup, kadar kupi prekupovalca od veleindustrijalca, ali pa mali trgovec od prekupovalca ali celo porabitelj od malega trgovca. Drugo je, če kupimo stroj ali pa če kupimo jajca in sadje. Pekarjev nakup moke se bistveno loči od knjigotržčevega nakupa knjig. Kadar se v pravnem vprašanju pojavi pristen, ne golo enoumen primer spora, tam moramo v prvi vrsti natančno poznati prometne razmere in prometne potrebe vse do tja, do kamor proglašajo določbe zakonov pripustilno pravo. Zato je treba, da pravoznanost zbira živo pravo, zares živeče pravo. Saj se zgolj po običajih ravnajo tisti mnogoštevilni pravni spori, ki se odigravajo brez pravn. Pač res, da nam je malo vedeti o pravu, da storimo pravico, toda, da sigurno storimo krivico, za to je treba, da smo pravo študirali. Spori nastanejo po večini takrat, kadar se običaj in zakon radi posebnih okoliščin ne prilagata dotičnemu primeru. Tukaj mora pravnik že gotovo pravo popolnjevati, oziraje se na isto, to se pravi, kreniti mora nova pota. Tako nastajajo novi pravni stavki, ki jih donášajo snopiči novih odločb. Sociologična pravna znanost postavlja v jedro boja in vede pridobitev najbolj pravičnega, najbolj prikladnega, torej za vse primere, ki so enaki, kot pravilo umerjenega podatka. Sociologična pravna znanost se razun z dušeslovjem v prvi vrsti bavi z materijo družabnega življenja. Pravna veda jej ni statična veda, dogmatika, marveč dinamična veda. Ona uči, da resnič ne izumiš potom pojmov, in uči, kako se zasledi nespisano, za paragrafi in med paragrafi ležeče pravo. To uči pri živih pravnih primerih, ne z mrtvimi zbirkami iz papirja. Kajti ona spoznava, da pravoznanost ne piše in ne govori samo, ampak da tudi dela, kakor zdravilstvo, da je torej tudi znanost dela, in uči to delo.

Teh stvari pravoznanost do sedaj še nikjer ne uči. Saj sociologična pravna znanost še ne obstoja, osobito ne na vseučiliščih. In

baš na vseučiliščih se mora začeti prenavljanje pravnega života. Poznejšemu praktičnemu vežbanju se to ne sme prepustiti. Dočim so kolegiji na nemških vseučiliščih kaj slabo obiskovani, drvi vse v predavanja predavateljev, mož iz prakse na curiškem vseučilišču, zakaj dijak čuti, da so ti možje tisti, ki o življenju nekaj vedo (so bančnotehnično izobraženi pravniki, bančni direktorji, veleindustrialci). Gotovo bi dijaki prav tako posečali predavanja kazenskih zagovornikov, civilnih praktikov. Pa tudi k sodnim sejam teh učiteljev bi hodili. Gotovo je namreč, da niti najbolj živahno predavanje ne more nadomestiti n. pr. medicinceve klinike. To velja za pravnike še bolj. Zasedba resnice in pravice je potencirana in pravcata umetnost. Kot nečuvveno fikcijo se mora označiti počenjanje, da ločijo pravnike v teoretike in v praktike. Vseučilišča so za to, da odgajajo popolne pravnike. Kako globoko tiči sedanje zlo, dokazuje statistika nekaterih nemških vseučilišč, da gotovih strok (cerkvenega prava, mednarodnega prava, kazenskopravnega postopka) ne hodi slušat več ko 5% slušateljev. Mora se pač popolnoma preosnovati vsa znanost kot taka. Tisto malce, kar pravnik dela kot pomožni sodnik, je sicer dobro, a ni dovolj. Kdor ne postane in ne ostane praktik, ta zarjavi in izgubi stik z resničnim življenjem, s tem pa tudi željo po napredku. Ozdravljeno bode pravoslovstvo, pravništvo in vzgoja pravnikov, če se resno in pravilno spojita teorija in praksa. Pravniško vseučilišče mora *judicirati*, t. j. učiti, kako se z delom najde resnica in pravica, in učiti vse drugo, kar k temu spada. Tip profesorjev in dijakov mora drugačen postati.

Fuchs svetuje v to svrhu, da naj bode mladi pravnik med 16. in 17. letom zaposlen v primernem trgovinskem podjetju. Potem šele bode zrel za študij sociološke pravoznanosti, h kateri spada tudi narodno gospodarstvo, znanost o trgovinskem obratu, knjigovodstvo, bančna in borzna znanost, pravniško dušeslovje in pravniška tehnologija. Štiri leta takšnega šolanja bi bila dovolj, potem naj bi prišlo eno leto vežbanja v kakem gospodarskem podjetju in eno leto vežbanja pri odvetniku. Vseučilišča bi morala imeti pravne klinike, t. j. institute za pravno uporabo (za živo pravo). Vsi učitelji prava, ne samo redni profesorji, bi morali biti kvalificirani za sodnike. Izpit na vseučilišču naj bi bil en sam, praktičen, na koncu studijev. Vse to bi šlo le tedaj, ako srednje šole korenito preurede. Izgnati bi se morala iz šol vsa filologija, zakaj v njej je koren, da pravniki ne

poznajo življenja. Gimnazije se naj sploh odpravijo. Vzor naj bi bil prav urejena enotna ljudska šola, potem naj bi prišel dveleten kurz za tiste, ki bi bili nadarjeni, da se uče naprej. Češ, tudi glede splošne predizobrazbe je za vsakega, ne samo za pravnika važno, da je videl in da ve, kako se dela steklo ali kako se obla deska, ni pa važno, da pozna tuje ali celo starinske izraze za pšenico in za rž. Sociologična pravoznanost stopi s tem stoprav v pravo luč. Proč s tistim pravom potopljene gospodarske prosvete, ki je proglašalo za nečastno, če prosti državljani dela za plačilo, ki je poznalo le bore malo gospodarskih poklicev, ki jej je bil temelj suženjstvo. Pravijo, da se človek ob rimskem pravu uči vsaj abstraktnega pravnega mišljenja, kakor da abstraktno mislijo tisti ljudje, ki jih imamo soditi mi. Rimljani so mislili zelo konkretno. Šele romanisti so zasledili abstrakcijo. Tukaj tiči koren pravne rabulistike, v tej romanistični vedi, v tej na pol konjekturalni filologiji, v tem razreševanju rebusov. Če se izloči iz rimskega prava tisto prebrisano in zofistično dedinsko pravo, dalje iz obligacij stipulacije, akcionski zistem itd., kaj potem še ostane, nego golo malokmetsko in malomeščansko pravo. Česar pa najbolj potrebujemo, tega ne najdemo v njem, ker manjkajo določbe za svetovni promet, ki sloni na parnem stroju in na elektriciteti, ker manjkajo določbe za naše duševno in obrtno varstvo, za bančne, kred. in združne ustroje, za soc. in zavarov. pravo, za sindikate, kartele in tarifne pogodbe. In vendar je to le naša gospodarska in pravna prosveta, ne pa ekstravagancija, za katero jo imajo oči naše juristike. Uvaževali naj bi vrh vsega še to, da nismo prevzeli živega prava prostopravnih pretorjev, ampak mrtvo pravo, ki je pokopano v corpus juris. Blodnja je ta, da menijo, da se da naučiti iz tujega pravnega življenja, čegar zgodovine niti živeli nismo, kako naj svoj lastni svet motrimo. Intimno spoznavanje Rimljanov je predmet druge vede; to uči starinoslovstvo. Ko so bili pretorji svojo nalogo dovršili, prišli so rimski formalisti in kriptosociologi in so učili tisti svoj nikoli podprti »aequum est«. Mi pa jemljemo to nekritično navlako za zakon. Pronikniti mora zavest, da nam prava mrtvega naroda ne samo ni treba, marveč da se ga učiti sploh ne moremo, zlasti ne, če se učenje začanja s pravno zgodovino. Da je baš to velika zmota, sledi iz dejstva, da pravna zgodovina niti tedaj ne bi imela hvalisanega pomena, ako bi bila zares kaj vredna, kajti pravna zgodovina ni edina, ki provzroči, da se sedaj veljavno pravo popol-

noma ume. Zato zahteva prostopravna struja, da se izbacne zgodovinska teorija in teorija zgodovinske struje. Ti dve teoriji imata isti pomen, katerega imajo za praktičnega zdravnika staroklasični zistemi. Ti studiji so specialni studiji, in taki naj ostanejo. Kmeta, obrtnika, trgovca mladi pravniki ne razumejo. Govoreč ž njim izprva po turško, šele polagoma pomečejo stran to tujstvo in počasi se uživljajo. Pač čas, da je prišla zahteva po koreniti studijski reformi in da se obudi stvarniška sila in stvarniško veselje, največja človeška vrednota.

V.

Opirajoč se najbolj na temperamentnega Fuchsa, je s tem vsaj v glavnih potezah očrtana slika in sedanji višek pokreta za prsto pravo, da s tem pojavom seznanimo naše pravnike. Umestno se nam je to zdelo ne samo radi zanimivosti in splošnega pomena pravniške naobrazbe, marveč še bolj, ker novi pokret ni samo na Nemškem, temveč prepreza že vse prosvetne države, potem pa tudi še s posebnega stališča, ki se poda za nas, ker je naše avstrijsko pravo izza kodifikacij novejšje dobe uprav pobratim nemškega, da mu drugo ni par. Da podpremo ta izrek, bode dovolj, ako spomnimo pri tej priliki na civilnopravdni red, sodnika-poedinca,¹⁾ večnike, elitnega sodnika itd., ki so zgol vprašanja, včeraj na Nemškem izkopana, pa takoj že pri nas aktualna. Zdi se, da so za protipravni pokret gluhi v naši državi, kjer se krčevito drže za privilegij konservativnosti, toda to je le na videz, kajti iz tega, kar sledi, bomo videli, da tudi tukaj že tli, da se bo kar zibelj pokazal. Oficialno nedostopnost bo strl boj od zdolaj, ki se že vrši, vseeno, saj smo navajeni, prisvojiti si čez noč, kar so drugod izumili po dnevi.

Že edino to dejstvo razkriva velikanski pomen nove struje, da odpadajo pravni učitelji zlasti modernih panog trumoma in da se krčijo tudi že vrste romanistov samih. Predboritelj Evgen Ehrilch, profesor na vseučilišču v Črnovicah, poudarja, kako nezadostna je naobrazba sedanjih pravnikov, in izraža mnenje, da utegne eno samo popoldne v kakem gospodarskem podjetju pospešiti razumevanje gospodarskih, socioloških in psiholoških vprašanj bolj, nego mar-

¹⁾ „Posamič-sodnik“ je skovanka, narejena prejkotne po receptu narobe-svet, cvili-mož in sl., pa znači vrsto (kakor da so v vseh instancah sodniki-posamezniki). Pravilno je menda le ali en sam sodnik, kakor ljudstvo pravi, ali pa sodnik-poedinec (posameznik?).

sikateri semester predavanj. Ehrlich je ustanovil seminar za živo pravo, ki ni bil zgolj zbirka pravnih listin, marve zares zasledovanje živega prava (potom preiskav in jurističnih »vsprejemov« zasebnih pisem). Toda nadaljevati svojega dela ne bo mogel, kakor poroča, ker mu ne dovolijo gmotnih sredstev za pokritje stroškov. Že prej je obstojal na nemškem vseučilišču v Pragi Hans Grossov seminar za kazensko pravo. Hans Sperl se trudi na vseučilišču na Dunaju, da doseže »živ seminar«. Pravniška fakulteta vseučilišča v Krakovu je po predlogu profesorja Friderika Zolla soglasno sklenila, da bo pri naučnem ministrstvu predlagala, naj se ustanovi seminar za živo pravo. V tem pogledu so naša vseučilišča dober kos pred nemškimi naprej. Nič ne škodi, če na čelo pribijemo dejstvo, da je prostopravna struja navzlic že obilnemu svojemu slovstvu še začetnica, vendar se ogromni napredek izza par let ne da utajiti. S smelo roko odkriva rane in hibe pravnštva in sodstva, kakršno je sedaj, in strumno gredo naprej mladi izumniki, ki iščejo gradiva in metode, da bi prepričevalno udarili s predlogi o reformah. Gre za nič več nič manj, kakor za prevrat svetovnih nazorov. Saj Rima' tudi niso zgradili v enem dnevu. Pravnika pa, ki misli, veseli, da čita črno na belem marsikaj tistega, kar se mu je že zdavnaj, mogoče še kot dijaku, budilo v skritih kotičkih, a ni smelo na dan. Naj si bodo Kantorowiczji in Fuchsi še taki dekadenti, to je gotovo, ideja je velika, velikanska. Na rovaš skromnosti moči naj gre, če bode slaba ocena o tem, kar bo v kratkem pretreslo temelj in tečaje.

Brez ponavljanja, o čemer smo že poročali, si obetamo, da bodo prostopravniki odločilno vplivali na zakonodajništvo. V dvojnem oziru. Odprla se bodo na stežaj vrata sociologiji, in ne bo se več često prigodilo, da bi romanisti sestavili zakonik tolikšnega pomena, kot je novi nemški državljanski zakonik. Slavi Windscheid-Planck-Sohmov bode odzvonilo. Le navlaka iz digest — trdi Fuchs — je mogla roditi ta duh, ki veje iz tega »skrpucala«. Uprav prostopravni boj tik za petami Windscheida mora biti dokaz, da je državljansko pravo slabo ujedinjeno in vtešeno. Z romanizmom proč, čim smo spoznali, da paragrafom toge ne pristojajo. Izza 1. januarja 1912 veljavni švicarski zakonik je sprejel pravi nauk sociologične pravne struje, izreki v členu I.: »Zakon se mora uporabiti za vsa pravna vprašanja, za katera ima določbe po vsebini ali po razlagi. Kadar se iz zakona ne dobi noben propis, tedaj naj sodnik po pravu iz navad,

in, če manjka tudi to, po tistem pravilu odloči, ki bi je on upostavil, da je zakonodajnik. Pri tem mora slediti nauku, ki se je obnesel, in sporočilu.« S to določbo ta splošno za izbornega pripoznani zakonik v zmislu zahtev prostopravnikov ni še obavil vsega, toda udejestven je že dobršen del programa, ker je sociologična pravna struja formulirana prav v tem zmislu, da bodi sodniku dana oblast, da popolnjuje vrzelasto pravo z naukom in s sporočilom. V naših zakonodajniških zastopništvih se bo kaj kmalu pojavil sličen tok in modificirane bodo predloge in predosnutki, kakor še nikoli. Posvetovanje in sklepanje bo trajalo dlje in nič ne bode od škode, če se bo kodifikacija zadržavala, da le ne bomo slepo recipirali vsega, kakor smo doslej mnogokdaj. Če čitamo prej navedeni I. člen švicarskega prava, se pojavi še to, da se tako priprosto in jedrovito čita ta določba, ki redigira baš najbolj krhko tvarino. Če ne bi dosegli pri zakonodajništvu ničesar drugega, ne bo izbegnila prostopravnikom ta zasluga, da bodo paragrafi bolj čitljivi in umljivi, nego so. Naši zakoni, saj nekateri — čitaj n. pr. naš pristojbinski zakon¹⁾ — so že po besedilu samem gola grozovitost. Časih je neusmiljen tisti nemški uradni slog, ki prehaja v vse jezike naše države in še te kvari, sodišča in upravna oblastva pa menijo, da se morajo slično izražati pri svojih rešitvah. Bog nas varuj po več strani dolgih period, ki jih s težkimi analizami jedva razrešiš, pri tem pa tolikokrat zaslediš, da se je referent poglavitnega vprašanja z virtuoznim in zofističnim mnogobesedjem kratkomalo ognil. Žal, da to počenanje baš pri vrhovnih oblastvih noče pojenjati. Srednješolsko izobraženi povprečnež tega ne ume, kako naj umejo navadni zemljani, ki se niso učili slovniških analiz. Če prostopravniki zahtevajo, naj zakonodajnik misli kakor filozof, govori pa kakor kmet, je takšen radikalizem pač neizvedljiv, toda zahteva po kratkem slogu, pregnantnem izražanju, jedrovitih reklih je upravičena, in ko bode odpravljen anahronistični uradni slog, bode zakon in urad bolj umeven tistemu, ki mu je namenjen, ljudstvu.

Vpliv na sodstvo bodo prostopravniki zadobili velikanski že z zahtevo, da stoj delovanje sodnika in posebno vrhovnih stopenj pod

1) Glej tudi zlasti starejše deželne zakone, n. pr. od 6. julija 1889, št. 15 dež. zak.: „Na iznose pod 200 K se je sicer ozirati tedaj, kadar se določuje cenilni postavek, ki ga je rabiti, a ne tedaj, kadar se odmerja pristojbina“. Za trik pri tej določbi vedo finančniki, drugi pravniki ne. Pa se da misel tako enostavno-umljivo povedati, da bi jo vsak takoj umel.

javno kontrolo kritične debate. Za prostopravnike je pri nas v tem pogledu mnogo polja, več ko na Nemškem. Prejudična jurisprudenca vrhovnega sodišča sicer ni pogibelna. Saj niti vrhovno sodišče posebno ne pazi na lastne prejudicije. Zlo je edino to, da ustvarjajo na ta način navzkrižne odločbe. Toda vse to ni nič hudega. Ljulika, ki tako bujno cvete, je zasejana zdolaj. Dolnja sodišča in izdavatelji komentiranih izdaj, ti prebrskavajo po odločbah in jih natiskujejo vse za in proti. Na ta način se je razširil prejudični kult, in v tej obliki je zlo veliko. Nadopolno bo vplivanje nove struje, če bo zbirala gradivo za rešitev posameznih vprašanj, osvetljevala stvarino in izreke s stališča sociologične pravoznanosti. Računati smemo celo, da se bo kaka vrzel s tem naukom zapolnila celo brez plenismarjev v takem duhu, kakršen ugaja sedanjemu času najbolj. Posledica bode, da bosta formalizem, ki je pri nas manjši, ker imamo zares avstrijski t. j. svoj državljanski zakonik, in kriptosociologija, ki je čudovito bujna, ginevala iz določb in sodb pod vplivom rodovitnega in prijetnega vetra. Dobiček bode vsestranski. Odločbe bodo klenejše. Potihne morda tudi očitek, ki se sliši tu in tam časih glasno, časih pritajeno, da se referenti nikakor še niso otrsli nacionalizma, ki se baje ponekod zdolaj nevarno razrašča. Poželjno je, da se dvigne sodstvo.

Rezerviranosti napram pokretu je morda pri nas najbolj kriva zmota, da so prostopravniki proti zakonu. Jedro prostega prava je čisto drugo. Tudi prostopravniki hočejo, da se mora uporabiti zakon v prvi vrsti. Toda zakon se ne prilega vsakemu primeru, ker življenje vzbuja nove probleme. Vsaka pristna pravda dokazuje pomanjkljivost zakona. Pojemovni jurisprudenti delajo z raztezno in skrčilno razlago, z analogijo, z zaključkom sličnosti in z obratnim zaključkom, ter trdijo, da je imel zakonodajnik voljo, objeti vse bodoče razvoje. Kriptosociologi pa sodijo po svojem daimoniju, potiskajoč zaključek v okove formalne logike. Različno od teh dveh metod deluje prostopravna struja sociologično, izhajajoč iz življenjskih razmer, katerih mora biti pravnik večš. Metoda bodi po načelu ta, da se v vsakem posameznem primeru tehtajo prizadetosti in da odločitev izpade po gospodarsko-etičnih nagibih. Zato zametujejo prostopravniki vsakršno učenost, zgodovino, konstrukcije s pojmi. Pravnik jim je tisti, ki o življenju več ve, nego nepravnik. Te nazore podpirajo s takimi argumenti, da jim ni moč odoleti. Da prodre ta

uk v praksi povsem in povsod, ta pot je trnjeva in dolga. S tem še ne bo opravljeno nič, ako bodo pravniki polagoma črpali nove ideje, kakor je inace jasno, da bo skušal vsakdo izmed njih, ki je zmožen in moderen, uhvatiti tisti del živega življenja, ki mu je dosedaj uhajal ob robu paragrafov. Ako se pojavi nov izum na kateremkoli polju, zanimajo se zanj strokovnjaki in zasledujejo ga do popolnega razvoja nestrpno čakajoč, da bi se stvar že skoro obnesla. Zavest, da se mora še to in ono popolniti, da bode izum zrel za uporabo, rodi razpoloženost, ki računa že naprej z dalekosežnimi posledicami v svetovnem prometu, ki bodo nastale. V hipu popolnosti je nova stvar že pridobitev veseljnosti. Ta primera se pravniškemu življenju prilaga še bolj, odkar je pripoznano, da je dosedanja sodstvena metoda polna hib in nepravilnosti, da torej ne zadostuje več in da je treba na mesto nje ustvariti na podlagi že pridobljenega sociologičnega svetovnega naziranja čisto novo metodo. Ta razpoloženost pa ni dovolj. Saj obstoja le v tem, da bo moderni pravnik kar najbolj intenzivno zasledoval razvoj nove struje. Sodniki, ki bodo tako prožili roko, bodo morda zavarovani proti očitkom okorelosti in gotovo bodo svetlobo prenašali nekoč z manjšo škodo, toda to ne odkriva drugega, nego, da ni umestno, pobijati novo strujo kar splošno in kažoč na to, kakor dr. Robert Pattai (Boj za pravoznanstva 1913), da so prostopravniki dolžni odgovoriti najprej, kaj naj sodniki vmes počnejo, ker morajo vendar soditi in pravico deliti. Daleč je še čas, ko bodo izbacjena dokazna pravila kot za zasledbo resnice nepotrebna in ko bodo sodniki s psihologičnim zasledovanjem resnice strmoglavili sedaj veljavno domnevo, da je prisežna izpovedba redovito resnična. Da ne zabredejo v nepsihologično dokazno prostopravništvo, sila delikatna stvar. Dvomimo, da jim bo veda kmalu postregla z metodično civilnopravno psihologijo in z metodičnim sociologičnim sodstvom. Fuchs pravi v neki drugi knjigi (Prostopravaštvo in sociologični pravni uk, D. R. Z. 1910 str. 303. sl.): da morata v stalnem stiku z življenjsko prakso ostati pravniška psihologija in pravniška sociologija katexohen na obeh popriščih sodstva, tako na poprišču resnice kakor na poprišču pravnega stavka. Dosedaj take vede še ni, niti ni mogoče, da bi že bila. In ko že bode, ne bode zmešnjava manjša, če ne bodo pravniki bolj naobraženi, nego so doslej.

Znana je Adickesova zahteva po elitnih sodnikih. Tudi prostopravniiki, n. pr. Fuchs v svoji knjigi »Schreibjustiz und Richterkönigtum« str. 109, proglašajo, da morejo prosto pravosledstvo in tehtanje prizadetosti, torej deljenje pravice z višjega stališča prave pravičnosti, prepustiti le izbranim sodnikom. Ehrlich pravi, da morajo sodniki vštric s pesniki in miselci za ljudstvo oblikovati npravni vzor. Odtod izvira zahteva po reformi vseučiliških in srednješolskih studijev. Tukaj je nova struja še otrok, a niti to dejstvo ne upravičuje, kar negirati potrebnost novega pokreta. Saj je res, da pri reševanju tega problema prostopravniiki zaidejo na stranpotice. Fuchsovi predlogi pač ne bodo obveljali, naj se srednje šole odpravijo in nadomeste z ljudskimi šolami, katerim se naj domakne dveleten kurz, naj se uče jeziki po vzorcu Berlitz-šol, naj se ustanove strokovne šole, naj se odpravi za pravniike vsakršna humanitetna naobrazba itd. Je to pač zopet blodnja poedinca. Toda nič manj umestno ni, trditi, da je takšna neslana teorija svarilna tabla (Pattai), ker pomena sociologične pravne struje taki izrodki pač ne alterirajo. In naj si bode res, da se beleži že dvanaajst vrst ved za »sociologijo«, ledina se orje, in gre le za dobre orače. Do izrodkov zapelje le dejstvo, da ima še dandanes romanizem preveliko besedo.

To spoznanje je tudi že pri nas prodrlo pred prostopravniiki. Reforma pravnega studija od 20. aprila 1893 je skrčila vseučiliški pouk na sedem semestrov ter je, izpremenivši poprejšnji učni red iz leta 1855., osmi semester žrtvovala baš na rovaš pravnozgodovinskih predavanj. Da je bilo to delo le polovično, uveri nas čitanje Predloge komisije za pospeševanje upravne reforme 1913, kjer so naštete hibe pravnega učenja: nezadostno poznanje pozitivnega, celo državlanskega, prav posebno pa javnega prava; nezadostno pravniško šolanje, t. j. nezadostno razumevanje, kaj često le za izpit naučene tvarine, in nezadostna zmožnost, uporabiti pravne stavke; potem nepoznanje sveta, to je neznanje bistvenih dejstev in razmer gospodarskega in družabnega života; pri pravnikih dvakrat žalna pomanjkljivost splošne naobrazbe, posebno nepoučenost o novejši zgodovini in o svetovnem položaju; nesamostojno mišljenje; okorno izražnje misli v besedi in pismu. Te ugotovitve se čudovito krijejo z očitki prostopravništva, in vprašljivo je, ne bo li nameravana reforma, če ne bo dovolj korenita, slična prejšnji iz leta 1893. Te reforme stopicajo za časovnim duhom. Predsednik državne zbornice

dr. Sylvester je lani v Solnogradu n. pr. govoril za to, da naj se pravne fakultete sploh odpravijo in da naj se k pravniškim izpitom pripustijo vsi, ki imajo vseučiliško naobrazbo. Spričo take zahteve se sme izreči, da slaba prede »učeni« vseučiliški jurisprudenci. Prostopravniki so ali vsaj bodo vodniki v tem boju, in njihovo geslo je, da proč z romanizmom in z zgodovinskimi teorijami in ven z reformami, ki bodo dvignile naobrazbo pravnikov, češ, najbolj »odtujenja« in normalnemu človeku, ki ga življenje terja, najmanj slična podoba je — pismouk.

Končamo ta razmotrivanja z mnenjem, da je eno gotovo, in naj si mislijo nasprotniki ter pišejo karkoli, to: v tej smeri, ki so jo krenili »modernisti« in »prostopravaši«, baš v tej smeri bode razvoj in bodočnost pravne znanosti.

Iz pravosodne prakse.

A. Civilno pravo.

a) Vmesni predlog na ugotovitev pravnega razmerja je dopusten in potreben tudi takrat, kadar pravdni nasprotnik prizna pravno razmerje. (§§ 395, 236 odst. 1., 411 civ. pr. r.)

Tožnik A je kupil v družbi z B in C dvoje posestev X in Y, katere so razkosali in razprodajali. Domenili so se, da bodo deležni dobička in izgube po enakih delih. Za vse družabnike je vodil B račune o prejemkih in izdatkih. Predno je položil podroben račun o razprodaji obeh posestev, je B umrl. Pa tudi družabnik C je zamrl, tako da je ostal le tožnik A izmed družabnikov. Ta je hotel priti v stvari na čisto in je zahteval od B-jevih dedičev s tožbo, da polože podroben račun o prejemkih in izdatkih povodom razkosa in razprodaje obeh posestev ter da potrdijo s prisego resničnost in popolnost svojih navedb.

Poleg ugovorov, ki niso bili utemeljeni in ki ne pridejo tukaj dalje v poštev, so toženi dediči prvotno prerekali obstoj družabnega razmerja glede posestva Y in ga šele priznali pri nadaljevanju razpravi toda s pristavkom, da je tožnik izstopil pozneje iz družbe in

se po izstopu ni več brigal za to posestvo in za zadevne račune. Tožnik je stavil vmesni predlog v zmislu § 236 civ. pr. r. na ugotovitev, da je bilo sklenjeno družabno razmerje med njim ter B in C glede nakupa in razprodaje posestva Y.

V tožbi, ki je ugodila v bistvu tožbenemu zahtevku, pa ni bilo izreka o navedenem vmesnem predlogu. Tožnik je predlagal vsled tega in sicer po že pravomočni sodbi v zmislu § 423 civ. pr. r. dopolnitev sodbe temeljem vmesnega predloga. Pri razpravi so toženi dediči ugovarjali predlogu na dopolnitev, ker v to ni potrebe in ker je postal brezpredmeten vmesni predlog z ozirom na priznanje družabnega razmerja.

Vse tri stopnje (spisi okrajnega sodišča v Ribnici z znakom C 235/12) so ugodile tožnikovemu predlogu, v r h o v n o s o d i š č e v o d l o č b i od 10. junija 1913, opr. št. Rv VI 291/13-1 iz teh-le r a z l o g o v:

Revizija domneva, da je tožnikov vmesni predlog na ugotovitev nedopusten in nepotreben, prvo zato, ker je postalo prvotno sporno razmerje nesporno vsled priznanja tožencev, drugo pa, ker je bilo ob času dopolnilne sodbe že pravomočno razsojeno o dajateni zahtevi in s tem posredno tudi o ugotovitvenem zahtevku, ki je izgubil svoj prejudicialen pomen. Ta nazor ne drži v nobenem oziru. Toženci namreč na prvi stopnji sploh niso ugovarjali, da bi bil vmesni predlog nedopusten; nadalje pa tudi ni res, da so toženci priznali pravno razmerje, ki naj se ugotovi, brez pridržka, odnosno ni istina, da so priznali dejstva, na katera se opira navedeno razmerje, kajti priznali so sicer — šele pri nadaljevani razpravi —, da je prvotno obstajala družba, kakor trdi tožnik, vendar pa so zatrdjali, da je tožnik izstopil iz te družbe. Toda ne glede na to in če bi toženci celo brez pridržka priznali posamezne ali celo vse zadevne tožnikove trditve, bi ne bil spor iz sveta spravljen dotlej, dokler bi se toženci ne podvrgli uveljavljenemu zahtevku v zmislu stavljenega predloga svojega nasprotnika in ga priznali v celoti ali deloma (§§ 395, 236 odst. 1. civ. pr. r.) in tudi v tem primeru moralo bi se po predlogu odločiti s sodbo. Priznana dejstva učinkujejo zgolj tako, da odpade potreba dokazovanja. Potreba vmesnega predloga pa izvira iz smotra, da pride odločitev o njem iz sodbenih razlogov v sodbeni izrek, da postane s tem deležna pravne moči (§ 411 civ. pr. reda) in da se doseže tako izrek, ki odpravi kolikor mogoče mnogo

med strankama spornih vprašanj in prepreči ločeno pravdanje o priznanju pravnega razmerja in o zahtevkih, ki se izvajajo iz njega. Z ozirom na označena zakonita določila in glede na občna pravna načela pa ni treba posebnega utemeljevanja za to, da postane pravo- močen zgolj sodni izrek o dajatvenem zahtevku, ne pa tudi pravna razmerja in pravice, na katere se zahtevek opira in ki se razmotri- vajo le v razlogih.

Dr. J. Žirovnik.

b) Obresti in provizije, če tudi pogojene in vknjižene s kavcijsko hipoteko, se smejo v razdelilnem postopanju odkazati le v okviru kavcijske hipoteke (§ 14 zemlj. knjižnega zakona). V razdelilnem postopanju ne veljajo določbe §§ 74 in 78 i. r. ¹⁾

Na zemljišču, prodanem na javni dražbi, je bila vknjižena zastavna pravica v korist banki B za k o n t o k o r e n t n i k r e d i t do najvišjega zneska 100.000 K, obresti do največ $7\frac{1}{2}\%$ in $\frac{1}{4}\%$ provizijo in za kavcijo 8000 K, glasom zastavbne listine od 9. janua- rja 1911.

Pri razdelilnem naroku je upnica B priglasila na glavnici 125.000 K, z obrestmi in provizijami v znesku 15.117 K 90 h in s stroški 1871 K 80 h. Tej upnici sledeči upnik A se je pri naroku uprl le zoper vpoštevanje od B priglašениh obresti in provizij, kolikor presegajo znesek 100.000 K, ker gre tukaj glasom zastavbne listine za kreditno hipoteko, v katerej so obsežene že obresti in provizije, iz kavcije za 8000 K pa se smejo poravnati zgolj stroški, kajti ta kavcija je glasom navedene listine določena le za posebne obveznosti, ki nimajo že po zakonu enake prednosti z glavnico.

Izvršilno sodišče v Ljubljani (znak E3479/12) je odkazalo upnici B kreditno terjatev na glavnici 100.000 K, na obrestih in provizijah znesek 15.117 K in stroškov 1871 K 80 h, slednje v okviru kavcije za postranske dolžnosti v znesku 8000 K, napotilo pa upnika A z nje- govim uporom na civilno pot.

Rekurzno sodišče ni ugodilo rekurzu upnika A ter navaja v razlogih: ... Ugovarjalo se je le, da bi se odkazale obresti po izčrpanju kavcije 100.000 K preko tega zneska. To izpodbija tudi rekurz, a neopravičeno. Obresti do najvišje mere $7\frac{1}{2}\%$ so bile

¹⁾ V bistvu enaka odločba vrhovnega sodišča od 5. junija 1912 opr. štev. Rv VI 203/12 v „Pravniku“ 1912 stran 280.

vnknjižene in vsak poznejši hipotekarni upnik je mogel preračunati visokost triletnih $7\frac{1}{2}\%$ obresti od glavnice 100.000 K in preudariti po tem, koliko je še varnosti. Na koristi upnika A se je oziralo zadosti s tem, da je zavrnen s svojim uporom na pravdno pot, ki mu je še odprta.

Isto velja o provizijah. A celo v primeru, če bi se s temi ne ravnalo tako kakor z obrestmi, je jasno, da jih je smatrati kot postranske stroške, ki se utegnejo pokriti iz kavcije za 8000 K, kjer imajo po stvarnem položaju še prostora. Ker pa je skupilo že vloženo in ker ima kavcija za 8000 K enak vrstni red s kavcijo 100.000 K, bilo bi odveč, odločevati še o tem, ali so bile provizije odkazane kot postranski stroški hipoteke za 100.000 K ali v okviru kavcije za 8000 K, ki še ni izčrpana.

Vrhovno sodišče je v odločbi od dne 20. avgusta 1913 oprav. št. v. R VI 269/13, ugodilo rekurz upnika A v tem zmislu, da ostane razdelilni sklep neizpremenjen, kolikor se tiče opravičencev, ki so po vrstnem redu pred banko B, da pa je treba nove razdelitve, držeč se trdno načela glede priglašanih obresti in $\frac{1}{4}\%$ provizije, ki se morejo odkazati le iz kavcije hipoteke, določene in vnknjižene za banko B temeljem za stavbne listine od 9. januarja 1913 v najvišjem znesku 100.000 K; tudi se ne priznajo rekurzni stroški.

Razlogi.

... Upoštevten je rekurz, kolikor je naperjen proti temu, da so se odkazale obresti in $\frac{1}{4}\%$ provizija v znesku 15.117 K 90 h banki B preko najvišjega zneska 100.000 K, upnik A pa da se je zavrnil na pravdno pot.

Ta nazor se ne sklada s § 231 odst. 1 i. r. Glasom tega določila se mora namreč rešitev upora, zglašenega pri razdelilnem naroku, napotiti na pravdno pot le takrat, če je odločba o uporuh odvisna od ovedbe in ugotovitve spornih dejanskih okolnosti; sicer je odločiti o uporuh takoj v razdelilnem sklepu, posebno torej tudi takrat, kadar gre zgol za pravo vprašanje.

Tako pravno vprašanje pa je presojanje o zastavni pravici, vnknjiženi za banko B iz listine od 9. januarja 1911; obseg te zastavne pravice je brez ovinkov presoditi v razdelilnem postopanju.

Pri tem je razmotriti naravo knjižnega vpisa, določenega v § 14 odst. 2 zemlj. knjižnega zakona.

Kar se tiče zavarovanja danega kredita, kakor tudi postranskih dolžnosti, je ta knjižni vpis brez dvoma kreditna hipoteka z navedenim najvišjim zneskom, do katerega naj sega zaveza, ali boljše rečeno, sta to dve hipoteki, kojih prva jamči za odprt kontokorentni kredit z obrestmi in provizijo, druga za 8000 K pa zgolj za postranske dolžnosti, navedene v tretjem odstavku omenjene listine, ki sicer nimajo zakonite zastavne pravice.

Znak kavcijske hipoteke, ki jo razlikuje od vsakega drugega zastavnega vpisa, je ta, da stopi v moč še le po meri nastalih bodočih terjatev. Izjemoma dovoljuje § 14. odst. 2. zemlj. knjižnega zakona za določene vrste terjatev varstvo zastavnega vpisa, če tudi terjatev in zastavne pravice še ne obstoje; varnost realnega kredita pa je terjala omejitvev, da mora biti določen za take terjatve najvišji znesek. Poznejši zastavni upnik naj more računati z določnim okvirom, preko katerega ne more segati morebitna prejšnja obremenitev. Funkcija kavcijske hipoteke izključuje pojmovno njeno obstojanje. Obveza za plačevanje obresti v zastavni listini ne more ustanoviti zastavne obveze, kakor ne okolnost, da je taka obveza poočitena po knjižnem vpisu. Najvišji znesek po številkah kot okvir za ločeno obrestno ali celo provizijsko terjatev ne obstoji in zadevni odkaz zneska 15.117 K 90 h nasprotuje zakonu.

S tem pa nikakor ni rečeno, da obresti in provizija sploh do pokritja ne pridejo. Iz vknjižene kavcijske hipoteke v znesku 8000 K za postranske dolžnosti se ne bode smelo dovoliti pokritje, kajti vsaka kavcijska hipoteka more jamčiti le za obveznosti take vrste, za katere je ustanovljena. V tem primeru pa so se odkazali v omenjenem okviru le oni stroški, navedeni v tretjem odstavku zastavne listine, ki nimajo že zastavne, z glavno terjatvijo enake pravice. Nasprotno pa ne dopušča besedilo zastavne listine niti najmanje dvomiti o tem, da je kavcijski znesek za 100.000 K določen ne le v varnost odprtega kontokorenta, ampak tudi za varnost 6% in morebitnih za $1\frac{1}{2}\%$ višjih obresti, kakor tudi za $\frac{1}{4}\%$ običajno polletno provizijo. Ničesar torej ne ovira nove razdelitve po tem načelu.

Stroškov za rekurz ni bilo priznati, ker je prisilna izvršitev končana z dražbo, torej določbe §§ 74 in 78 i. r. za razdelilno postopanje ne veljajo.

c) Določbe § 49. št. 6 sod. opr. je uporabljati tudi pri zahtevah iz molčečih službenih ali mezdnih pogodb in proti pravnemu nasledniku delodajalčevemu.

Zasebnica A vtožuje pri okrajnem sodišču zoper tovarnarja B plačilo zneska 1870 K s pr., trdeča v tožbi to-le:

Tožnica je bila uslužbena pri rajnki X in ji je gospodinjala v času od 31. maja 1906 do 7. junija 1910. Bivala je pri njej izvemši nekaj dni, ko je bila odsotna po svojih opravkih, opravljala ji je vsa hišna dela, kuhala, pospravljala, likala itd. Stregla je rajnki tudi v njeni bolezni. Zahteva za svoje delo po 1 K 40 h na dan, kar znaša 1870 K za označeni čas. Toženi B je vesoljni dedič in prevzemnik zapuščine po rajnki X, torej zavezan v plačilo.

Okrajno sodišče je zavrnilo tožbo radi nepristojnosti iz teh-le r a z l o g o v:

Po § 49. št. 1 sod. opr. spadajo pred okrajna sodišča le tožbe, kojih sporni predmet ne presega 1000 K, kadar ni pristojnost utemeljena po določbah § 49. št. 2—8 sod. opr. Tukaj se je ozirati le na določbo § 49. št. 6 sod. opr. Pogoji za uporabo te zakonite določbe pa niso dani. Po tožbenih trditvah tožnica s tožencem ni bila v službenem razmerju in tudi ne z rajnko X, pri kateri ni imela izgovorene mezde.

Deželno kot rekurzno sodišče je ugodilo tožničinemu rekurzu, razveljavilo prvosodni sklep in naročilo okrajnemu sodišču, da o tožbi uvede zakonito postopanje — s to-le utemeljitvijo:

Za vprašanje o pristojnosti so po § 41. sod. opr. redno mero-dajne navedbe v tožbi. Tožnica opira svoj tožbeni zahtevek, mereč na plačilo mezde za 1870 K na trditev, da je bila uslužbena pri rajnki X brez dogovorjene mezde, da je bivala skupaj z njo in opravljala dela, katera običajno opravljajo uslužbenci. Tožničin zahtevek se torej znači kot mezdni zahtevek po § 1152. obč. drž. zak., izvirajoč po marginalni rubriki te zakonite določbe iz molčeče mezdne pogodbe. Po § 49. št. 6 sod. opr. pa ne spadajo pred okrajna sodišča le spori iz službenih, marveč tudi iz mezdnih pogodb. Brez pomena je zato, ali se je tožnica nahajala v službenem ali v mezdnem razmerju. Ker tožnica tudi trdi, da je bivala pri rajnki X, tedaj opravljala dela, za katera zahteva mezdo, kot oseba spadajoča k družini

rajnke X, so po tožbenih trditvah dani vsi pogoji za uporabo § 49. št. 6 sod. opr. Ničesar ne izpreminja okolnost, da tožnica ni bila v pogodbenem razmerju s tožencem. Tožnica trdi, da je toženec vesoljni dedič in prevzemnik zapuščine po rajnki X, prevzel je torej po § 548. obč. drž. zak. zapustničine obveznosti. Zakon v § 49. št. 6 sod. opr. pa tudi ne predpisuje, da spadajo tam označeni spori iz službenih in mezdnih pogodb le takrat pred okrajna sodišča, kadar nastopata kot pravdni stranki gospodar in mezdo zahtevajoča oseba neposredno.

Vrhovno sodišče je s sklepom z dne 24. junija 1913 opr. št. R VI 218/13 zavrnilo toženčev revizijski rekurz iz tehle razlogov:

Sklep rekurznega sodišča je upravičen po pridejanih mu razlogih. Pripominja se še, da je § 49. št. 6 sod. opr. uporabljati pri sporih iz službenih in mezdnih pogodb ne le med delodajalcem in poslom, marveč tudi med delodajalcem in drugimi v mezdnem razmerju nahajajočimi se, k domačinom delodajalčevim spadajočimi osebami. Presoja pristojnosti po št. 6 § 49. sod. opr. tudi ne zavisi od tega, da je izkazan obstanek molčeče službene ali mezдне pogodbe. Mero dajno je le, da se zahtevek sploh opira na molčečo službeno ali mezдно pogodbo. Ta pogoj pa je dan po tožbenih trditvah.

—ž.

Izpred upravnega sodišča.

Na podlagi § 21. cestnega zakona za Kranjsko je za izredno porabo občinskih cest plačati po razmerju porabe izredni prispevek za njih vzdrževanje.¹⁾

(Razsodba z dne 3. junija 1913, št. 5476 ex 1913.)

Občinski odbor v K. je v seji dne 21. aprila 1912 sklenil, da je od trgovca V. R. iz P. zahtevati zaradi izredne porabe občinske ceste od razpotja pri Klobučarju do železniške postaje K. v letih

¹⁾ Letos s 1. julijem v veljavo stopivši novi cestni zakon za Kranjsko obsega tozadevna določila v § 22.

1907 do 1911 po zmislu § 21. cestnega zakona z dne 28. julija 1889, dež. zak. št. 17 izredni prespevek v znesku 2072 K 33 h t. j. tretjino stroškov 6217 K, katere je izdala občina po odbitku iz javnih sredstev v to svrho dobljenih podpor v skupnem znesku 3600 K za popravilo občinske poti od Klobučarja do vasi K. Ker se med občino K. in V. R-om glede tega prispevka ni dosegel dogovor, je na prošnjo omenjene občine deželni odbor v Ljubljani z razpisom z dne 24. oktobra 1912, št. 21.553 na podlagi §§ 21 in 24 navedenega zakona odločil, da ima V. R. občini K. plačati 1200 K kot izredni prispevek za cesto.

Deželni odbor se je pri tem opiral na razlog, da je bilo pri komisijski obravnavi na licu mesta dne 28. junija 1912, vršivši se pod vodstvom deželnega uradnika v navzočnosti interesentov, konstatirano sledeče:

Cesto rabi šest občin, ki obsegajo skupaj 280 hišnih števil in ki vse prispevajo razmerno k vzdrževanju te ceste, ki je zveza občin z železniško postajo. Za poljske vožnje uporablja to cesto samo občina K., katera izvozi letno sem in tja po ti poti okroglo 150 približno po 300 kg težkih voz. Predvsem služi označena pot za prevoz tovarnega blaga s postaje in na postajo K. V to svrho rabijo pot predvsem trgovci, kateri po lastnih navedbah izvozijo na leto po ti občinski poti okrog 80 vagonov blaga, med temi V. R. 40 vagonov. Glasom faktur o blagovnem prometu železniške postaje K. je v l. 1911. dospelo, oziroma bilo odposlanega 1,099.550 kg blaga. Pri tej sestavi so se upoštevale samo pošiljatvi od 1000 kg višje; od te množine blaga je odpadlo 588.000 kg na V. R., ki je pri lokalni obravnavi izrecno izjavil, da to razmerje velja tudi za prejšnja leta. Po navedbah ravnateljstva Južne železnice na Dunaju je znašal blagovni promet na postaji K. v letu 1910. 11.638 kvintalov, v letu 1911. pa 13.902 kvintala, od katerih je odpadlo na V. R. 4299 kvintalov, oziroma 5361 kvintalov. Ker se računi teža vožnje z omenjene postaje na 1800 do 2000 kg, na postajo pa na 600 do 700 kg, izvozi V. R. po navedeni občinski poti na leto najmanj 600 voz. Na podlagi tega dejanskega stanu je deželni odbor smatral, da V. R. rabi označeno pot v izredni meri in da odpade nanj najmanj $\frac{1}{3}$ skupnega blagovnega prometa po ti cestni progi. Z ozirom na okoliščino pa, da V. R. rabi samo $\frac{2}{3}$ označene občinske ceste, ker ostala tretjina poti, namreč od železniške postaje K. do istoimenske vasi, za promet z industrijskim bla-

gom ne pride v poštev, dalje z ozirom na občinske doklade, ki jih navedeni plačuje za to pot, in končno, ker se raba poti izpreminja v posameznih letih, je bilo izredni prispevek za porabo ceste primerno nižje odmeriti. Na drugi strani pa je bilo upoštevati velike težkoče in stroške, ki jih povzroča občini vzdrževanje te cestne proge. Upoštevaje vse te okoliščine, je smatral deželni odbor znesek 1200 K kot izreden prispevek V. R-a za izvršeno popravo navedene poti ugotovljenemu dejanskemu stanu primeren.

Sodni dvor proti ti odločbi deželnega odbora vloženo pritožbo V. R-a ni mogel spoznati za utemeljeno.

Ugovor pritožbe, da gre v predstojećem slučaju za železniško-dovozno cesto po zmislu zakona z dne 2. marca 1874, dež. zak. št. 10 in ne za občinsko cesto, se ni mogel upoštevati, ker pritožnik tudi v instančnem postopanju ni uveljavil nobenega razloga, ki bi govoril za obstoj konkurence po zmislu prej citiranega zakona, dejanska poraba te ceste za promet na in od postaje pa še ne zadošča, da bi se jo označilo za železniško-dovozno cesto po zmislu tega zakona. V predstojećem spornem slučaju pridejo potemtakem v poštev samo določila kranjskega cestnega zakona z dne 28. julija 1889, dež. zak. št. 17.

Po § 21. tega zakona se morejo »posamezni občinski deli in posamezni zemljiški posestniki, industrijska, rudarska, ali trgovska podjetja in druge fizične in juristične osebe, ki ceste katerekoli vrste, pota, mostove in brvi, na katerih ni mitnine, rabijo redno v večji meri, po razmerju porabe prijete za prispevek k njih vzdrževanju« (1. odstavek). »Prispevek se določi po dogovoru in ako se ta ne doseže pri okrajnih in občinskih cestah, mora deželni odbor določiti višino prispevka po razmerju večje porabe« (2. odstavek).

Na ugovor pritožnika, da je sam prvotno obljubil občini prispevek 100 K, katerega izplačilo je vendar odrekel zaradi prepoznega začetka cestne poprave, dalje, da je kasneje ponudil znesek 200 K, katerega občina ni sprejela, je pripomniti, da obvezen dogovor o izrednem prispevku, ki naj bi ga pritožnik plačal občini za popravo označene cestne proge, po zmislu omenjenega § 21., 2. odstavek, neoporečno ni bil dosežen, vsled česar je moral višino tega prispevka določiti z razsodbo deželni odbor.

Dalje prereka pritožba, da je občina K. opustila cesto pravočasno popraviti in da se je vsled te opustitve stanje ceste tako po-

slabšalo, da so bile potrebne poprave v velikem obsegu z izdatnimi stroški v znesku 9817 K. Napram temu je sodni dvor razmotrival, da v tem pogledu ni bil uveljavljen ugovor niti pri komisijiski obravnavi na licu mesta dne 28. junija 1912, niti sicer v teku administrativnega postopka. To pritožbeno točko je bilo torej preiti v zmislu § 5. zakona z dne 22. oktobra 1875, drž. zak. št. 36 z l. 1876.

Ravnotako je bilo preiti zaradi opuščene uveljavljenja v instančnem teku ugovor, da se niso upoštevale pošiljatve pod 1000 kg in da vožnje blaga pritožnikovega po označeni poti niso uporabljali lastni vozniki, ampak dva spediterja.

Ako je dalje pritožnik uveljavil, da se mu je vzel za podlago pri odmeri naloženega mu izrednega cestnega prispevka za popravo cele poti porabljeni znesek 9817 K, kljub temu, da je nesporno, da pritožnik rabi za svoje vožnje le cestno progo od Klobučarja do železniške postaje K., ne pa tudi nadaljne proge do vasi K., je v tem pogledu nakazati na gorenje besedilo izpodbijane določbe, po katerem je bil pritožniku ravno vsled te, od njega povdarjene okoliščine naloženi mu prispevek odmerjen primerno nižji.

V kolikor je končno pritožba naperjena proti temu, da je občina zahtevala izredni prispevek samo od pritožnika, ne pa tudi od drugih oseb, katere baje cesto rabijo v večji smeri, se pripominja, da je bilo prepuščeno preudarku občine po zmislu § 21., 1. odst. omenjenega zakona, če in katere fizične, oziroma juristične osebe je bilo prijeto za plačilo izrednega cestnega prispevka zaradi redne, v večji meri vršeče se porabe ceste, tedaj se upravni sodni dvor po § 3., lit. e) zakona z dne 22. oktobra 1875., drž. zak. št. 36 iz l. 1876 v tem oziru ni mogel spuščati v kako presojo izpodbijane odločbe.

Pritožbo je bilo potemtakem zavrniti.

R—r.

Književna poročila.

Dr. Emil Brezigar, Verboten einer Wirtschaftskrise Deutschlands. Konkrete Anwendung der Krisentheorie an die jetzige Wirtschaftslage. Mit 11 Tabellen im Text und 2 Diagrammen. 1913. Berlin. Puttkammer & Mühlbrecht. 61 str.

Pisatelj, kraški naš rojak, sedaj odvetniški kandidat v Gorici, že dobro znan kot odličen „Vedin“ sotrudnik, hoče podati prispevek k teoriji gospodarskih kriz. Kazoč kratko na „gospodarski ciklus“: konjunkturo, krizo in depresijo, označujoč bistvo teh pojavov v konciznih, a zelo značilnih potezah, razpravlja o predznakih bližajoče se krize. Kot take smatra bistveno: visok diskontni stavek, nerazmerno veliko porabo železa, zmanjšano število brezdelnih ter velike kreditne zahteve do državne banke. Tu ne more biti mesta, da dalje sledimo vrlo zanimivemu idejnemu razvoju pisateljevemu ter preiskujemo utemeljenost njegovih zaključkov. Zadostuje, da opozorimo na delce in mnogo obetajočega avtorja tudi naše pravniške kroge. Omenimo le še to-le: Pisatelj nam očividno ne gre za tem, da nam poda strogo znanstveno delo, zato mu tudi ni dal potrebne znanstvene opreme. Namen njegov je očitno ta: lansirati svoje nove ideje v znanstvenem in gospodarskem svetu. Navzlic temu je pokazal pisatelj, da obvladuje svojo stroko, dokazal je obsežno poznavanje gospodarskega življenja in tudi potrebne literature, stilistično nenavadno spretnost. Izražamo odkrito željo, da bi avtorju skoro dopuščale njegove zunanje razmere svoje ideje utemeljiti v obsežnejšem znanstvenem delu, ki bi ne bilo omejeno le na gospodarske prilike pojedinega ozemlja.

P.

Razne vesti.

V Ljubljani, dne 15. septembra 1913.

— (Osebne vesti.) Podeljen je: višjemu deželnemu sod. svetniku dr. Franu Vovšku v Maribonu o priliki vpokojitve naslov dvornega svetnika. — Imenovani so: za deželnosodnega svetnika okrajni, sodnik Avgust Modrinak v Mariboru na mestu; za okrajne sodnike sodniki: dr. Fran Cvetko v Trebnjem, Gustav Gallé v Ljubljani za okrožje višj. deželnega sodišča v Gradcu, Gvido Mihelič v Vipavi, Anton Kuder v Novem mestu, Martin Zwitter v Novem mestu, Hugo Luschin v Radovljici, dr. Jakob Jan v Krškem; za avskultante pravni praktikantje: v okrožju višjega deželnega sodišča v Trstu Klemen Cubranič, Fran Slokovič, Ivan Štrk, Rajko Šestan. — Premeščeni so: dež. sodni svetn. in sodni predstojnik Matej Primožič v Tolminu in okrajni sodnik z na-

slovom in značajem deželnosodnega svetnika dr. Rigatti-Luchini pri trgovskem in pomorskem sodišču v Trstu, oba v Trst; okrajni sodnik in sodni predstojnik Just Dietz iz Cerknega v Tolmin, sodnika Edvard Zeller iz Wolfsberga v Breže, dr. Janez Fürstbauer iz Pliberka v Ptuj, sodniku okrožja višjega deželnega sodišča v Gradcu dr. Ferdinandu Blaschku pa je podeljeno mesto v Pliberku. — Pisarno je otvoril v Ptuj odvetnik dr. Anton Gosak. — Dne 18. junija t. l. so bili izvoljeni od odvetniške zbornice v Ljubljani 1. v odbor dr. A. Suyer za člana, 2. v disciplinarni svet: dr. J. Kušar za člana, dr. F. Tominšek za člana, dr. J. Žirovnik za namestnika. — V stalno komisijo za izvrševanje kazni v sodnih ječah ljubljanskih sta imenovana kot zaupnika-namestnika višji davčni upravitelj v pok. Fran Aumann in c. kr. orožniški stražmojster v pok. Friderik Praprotnik.

— (Umrli) je 28. julija t. l. gosp. dr. Josip Kušar, odvetnik v Kranju, v 48. letu svoje dobe in sicer v Rogaški Slatini. Pokojnik, tudi član društva „Pravnik“, je bil med tovariši in v širših krogih izredno priljubljen posebno po svojem kremenitem značaju in kot narodni boritelj. Čast njegovemu pomenu!

— (Razširjenje delokroga c. kr. ministrstva za javna dela na tehniško sodelovanje pri napravah za razsvetljavo vasi in mest. Z odlokom 17. julija 1913, št. 39.610 —XII, je c. kr. ministrstvo za javna dela obvestilo vsa politična deželna oblastva, da je vsled želj, izrazenih od več strani, oddelek za stroje in elektrotehniko v tem ministrstvu dobil nalog, pomagati s svetom pri napravah za javno razsvetljavo. Ta oddelek bo občinam in drugim javnim korporacijam pri razsvetljavnih napravah, za katere pridejo v poštev javni smotri, dajal nasvete glede projektov, danih podlag in izvršitev zgradbe, da brez zadržka dosežejo smotreno in zadovoljivo rešitev stavljenih nalog. Posebno se bo pazilo tudi na to, da se bodo koristno uporabljale pridobljene izkušnje ob upoštevanju modernega napredka in izvršitvenih možnosti. Ministrstvo za javna dela se bo pečalo torej z nastopnimi deli glede označenih razsvetljavnih naprav:

1. presojalo bo in izdajalo mnenja o projektih — upošteva dane podlage — glede možnih rešitev, izvolitve razsvetljavnega sistema, zgradbe in obratnih stroškov, oziroma gospodarske smotrenosti;
2. izvrševalo bo predpreiskave na lici mesta;
3. dajalo bo nasvete o razpisnih pogojih, ponudbah in izvršitvi zgradb;
4. sodelovalo bo pri nadzorovanju gradbenih del in presoji dovršenih naprav;
5. presojalo in preiskovalo bo obstoječe naprave glede na obstoječo obratno opremo, potrebne spremembe in razširjenja;
6. zasledovalo bo novosti, napredek v tehniki razsvetljave, zbiralo in objavljalo pridobljene izkušnje.

Delovanje bo le posvetovalno, naprava načrtov in izvrševanje zgradb pa ne bo naloga imenovanega ministrstva.

Ministrstvo bo poslovalo na prošnjo začetkom omenjenih interesentov. Presojanje predloženih projektov, podajanje nasvetov in mnenj bo brezplačno, pač pa bo ministrstvu za javna dela povrniti narasle stroške za posebne naprošene intervencije, potovanja i. t. d. Le tedaj ne bo plačati pristojbin ministrstvu za javna dela, kadar se uradoma odpošljejo izvedenci k lokalnim obravnavam političnih oblastev.

K zgoraj opisanemu delovanju se smejo, če je treba, pritegniti tudi organi državne stavbne službe v kronovinah.

Zadevne prošnje je vlagati na ministrstvo za javna dela potom pristojnega političnega oblastva.

V naših krajih so začele zlasti občine intenzivneje skrbeti za javno razsvetljavo, posebno električno. Še večjega razvoja na tem polju pa je pričakovati v doglednem času. Pri velikem pomanjkanju domačih tehnikov-špecialistov na tem polju bo občinam in drugim javnim korporacijam pomoč ministrstva za javna dela gotovo dobrodošla ter jih bo varovala pred realiziranjem neekonomično zasnovanih projektov in izkoriščanjem s strani podjetništev, ki se pečajo s projektiranjem in izvrševanjem takih naprav. I. S.

— (Nekaj za preiskovalne sodnike.) Mnogokrat nanese med preiskavo prilika, da treba dognati, ali je storilec desničar ali levičar. Ako se to ne izve, stvar ne gre naprej, ne ve se, je li bil napad od gotove strani mogoč, ne ve se, ali je bila oseba ranjena v napadu ali v brambi, i. t. d. Ta vprašanja so mnogokrat tako važna, da treba vprašati sodne zdravnike, kaj je preiskovanec, ali desničar ali levičar. Ti preiščejo mišičje obeh rok in presodijo vprašanje po tem, kačera roka ima razvitejše mišičje. Krepkejše mišičje ima seveda navadnorabljena roka („Gebrauchshand“). V „Münchener medizinische Wochenschrift“ 1911 št. 49 pa je, kakor čitam v Grossovem Archivu, zvezek 51 str. 172, priobčil Bruning enostavnejši način, kako se dožene levičarje. Trdi iz izkušnje, da brez daljše vaje naši roki ne moreti istočasno v nasprotni smeri krožiti. Čim podobnejši sta kretanji po svojem načinu, tim težje je, vztrajati pri različnem kretanju. Ako se preiskovancu naroči, naj kroži z eno roko od spredaj navzad, z drugo pa od vzad navspred, onda postane pri hitrejšem gibanju manj vajena roka kmalu negotova in se počne nazadnje gibati v isti smeri kakor roka, ki jo preiskovanec rajše rabi. Tista roka, ki ostane pri prvotni smeri, je navadnorabljena roka. Pri desničarju se pri kroženju kmalu pridruži levica desnici, pri levičarju desnica leviči. — Napravil sem nekaj poskusov in se prepričal, da ima Bruning prav. Za prvo silo utegne ta migljaj pri preiskavah dobro služiti. Ako treba vendar le še zvedenškega mnenja, utegne Bruningov poskus podpreti podatke zvedeniške preiskave vsaj kolikor toliko.

Dr. M. D.

„Slovenski Pravnik“ izhaja 15. dne vsakega meseca in ga dobivajo člani društva „Pravnika“ brezplačno; nečlanom pa stoji za vse leto 10 K, za pol leta 5 K.

Uredništvo in upravništvo je v Ljubljani, Miklošičeva cesta št. 26 oz. 22.

Dr. Ed. Volčič v Novem mestu (Kranjsko)

je za društvo „Pravnik“ v Ljubljani uredil ter se dobivajo pri knjigotržcih naslednje pravne knjige:

a) knjige slovenske:

Civilnopravdni zakoni (IV. zvezek „Pravnikove zbirke“) z obširnim slovenskim in hrvatskim stvarnim kazalom, z odvetniškima tarifoma l. 1897. in 1909 ter z dopolnilom za l. 1906—1910 krog 1000 strani, vez. à K 8.—.

Dopolnilo Civilnopravnim zakonom za leta 1906 do 1910 K 1·20.

Odvetniški tarifi od 11. dec. 1897 in 3. junija 1909, določila o rabi slovenskega in hrvat. jezika pred sodišči, sodne pristojbine, broš. à K 1·80.

Nova odvetniška tarifa od 3. junija 1909 s alfab. stvarnim kazalom K —80.

Nova odvetniška tarifa v obliki stenskega plakata K —80.

Zakoni o javnih knjigah, (V. zv. Pravnikove zbirke), I. in II. del, vez. à K 6.—.

Zakoni o javnih knjigah, I. del, vez. à K 3·20.

Zakoni o javnih knjigah, II. del, vez. à K 3·20.

Tabela o zemljiškoknjžni kolokovnici K —60.

Zakon o dovoljevanju poti za silo, s pojasnili à K —40.

Pristojbinske olajšave ob konverziji hipotечnih terjatev, à K —80.

Predpisi o razdelbi in ureditvi ter o zlozbi zemljišč, à K 2.—.

Predpisi o obrambi poljščine, à K —80.

Kazenska določila iz teh predpisov, à K —20.

Zakoni o nespornem sodstvu (VI. zvezek Pravnikove zbirke), 44 tisk. pol, vez. à 7 K. —

Posebej se iz te knjige dobivajo broširani: Sodni depoziti, K 1·60; Predpisi o notarskih pristojbinah in zapovedanih not. spisih, K —80; Pristojbine o zapuščinah, K —80; Županstvom izročena opravila sodišč, K —40.

b) knjige hrvatske:

Zakoni o javnim knjigama I. dio (A), vez. à K 3·60.

Zakoni o javnim knjigama I. dio sa II. dijelom (slovenski), ukupno vezano à K 6.—.

Zakon o dozvoljevanju prijekih puteva, sa tumačem, à K —40.

Tabela o zemljišničkoj biljevini, à K —80.

Društvo „Pravnik“ v Ljubljani izdaja mesečnik „Slovenski Pravnik“, v katerem so slovenski in hrvatski članki pravne vsebine; list stane 10 K na leto.

Isto društvo je izdalo še naslednje pravne knjige:

Kazenski zakon (I. zv. Prav. zb.), uredil dr. J. Kavčič, vez. K 5·60.

Kazenskopravni red (II. zv. Prav. zb.) dr. J. Kavčič, vez. K 6.—.

Izvršilni red (ovršni postupnik) (III. zvez. Prav. zb.), uredil Iv. Kavčnik, K 7.—.

Državni osnovni zakoni in drugi ustavni in upravni zakoni, uredil Štefan Lapajne, vez. 6 K (VII. zv. Pravnikove zbirke).

Ako ni dogovorjeno drugače, se pošiljajo knjige s pošto proti poštneju povzetju, tako da se k navedenim cenam priračunijo le resnični in poštni izdatki; pri naročilih do 2 K je najceneje, ako se pošlje naprej kupnina in 10 h poštneju v gotovini ali v poštnih znamkah.